

Бортун Каріна Олександрівна,
доцент кафедри ділової
української та іноземних мов
навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук,
доцент

ПРОХАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ

Офіційно-діловий стиль мовлення, попри свою регламентованість і нормативність, передбачає тонке балансування між формальністю, субординацією та ввічливістю. В умовах сучасної ділової комунікації дедалі більшої ваги набуває делікатне подання директивних висловлень, зокрема таких, що мають імперативну природу. У цьому контексті використання конструкцій прохання є ефективним інструментом пом'якшення прямого наказу чи розпорядження, зменшення комунікативного тиску й збереження етикетної дистанції між сторонами.

Заміна прямої імперативної форми конструкціями прохального характеру дає змогу не лише дотримуватись професійної етики, а й зменшити ризик виникнення конфлікту чи небажаної реакції адресата. Така мовна стратегія особливо актуальна в умовах офіційного спілкування, де важливо зберегти об'єктивність, коректність і взаємну повагу.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі комунікативної культури у сфері ділового адміністрування, правничої діяльності, державного управління та корпоративного спілкування. Аналіз мовних засобів, що слугують нейтралізації імперативності, зокрема прохальних конструкцій, дозволяє глибше зрозуміти закономірності функціонування офіційно-ділового дискурсу в контексті

сучасних комунікативних стандартів. Прохання – увічливе звертання до кого-небудь із метою домогтися чогось, спонукати кого-небудь зробити, виконати щось; письмове клопотання, заява, складена за офіційно встановленою формою [5, с. 335].

У прагматичному плані – це пом’якшене спонукання, якому притаманні такі семантичні складники, як залежність мовця від адресата, зацікавленість мовця в скоєнні дії, спрямованість у бік мовця. З-поміж інституційних модифікацій прохання, притаманних офіційно-діловому стилю, виокремлюють: клопотання (адміністративно-інституційний варіант прохання), вірча грамота (прохання з боку найвищої посадової особи держави вірити всьому тому, що його представник буде викладати на території країни перебування), запит агреману (прохання надати документ, у якому уряд країни, що приймає, висловлює згоду на призначення тої або тої особи на посаду посла), відклична грамота (прохання з прихильністю прийняти відкличні грамоти посла). Прохання як один зі складових мовленнєвих актів функціює в таких документах, як резолюція міжнародних конференцій, дипломатична нота тощо. З-поміж прохань в офіційно-діловому стилі виділяють безпосереднє (адресоване другій особі) і опосередковане (адресоване третій особі) [1-4].

Опосередковані прохання притаманні резолюціям міжнародних конференцій, оскільки в оформленні цих документів важливою ознакою є знеособленість. Спонукання-прохання в резолюціях реалізовано перформативними формулами, напр.: *Генеральна Асамблея, посилаючись на свої Резолюції 3026 А (XXVII) від 18 грудня 1972 року, також на Конвенцію про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на ультурні цінності (995_186), прийняту Генеральною конференцією Організації Об’єднаних Націй з питань освіти,*

*науки та культури 14 листопада 1970 року просить Генерального секретаря у співпраці з Генеральним директором Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури представити Генеральній Асамблеї на її сороковій сесії доповідь про здійснення даної резолюції (<http://zakon5.rada.gov.ua>). У наведеній конструкції прохання експліковане перформативною спонукальною конструкцією з дієслівним присудком, репрезентованим дієсловом *представити*, який однозначно вказує на різновид спонукання. Попри те, що адресат прохання і його виконавець в обох випадках представляють одну і ту ж особу, форми третьої особи обрані для того, щоб надати документу строгості й офіційності [7-8].*

У дипломатичних нотах теж поширені прохання, адресовані третій особі і виражені формулами (має честь повідомити), напр.: Міністерство Закордонних Справ України засвідчує свою повагу Міністерству Закордонних Справ Ліванської Республіки і має честь повідомити таке. Уряд України, бажаючи розвивати всебічне співробітництво з Ліванською Республікою відповідно до цілей і принципів Статуту ООН (995_010) і будучи впевненим, що це співробітництво сприяє розвитку дружніх відносин між нашими двома державами, пропонує встановити дипломатичні відносини між Україною і Ліванською Республікою на рівні посольств на основі Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року (995_048) і Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року (<http://zakon2.rada.gov.ua>).

Прохання, адресовані другій особі, відзначені в комерційних документах, напр.: Якщо ви відчуваєте фінансові труднощі, які не дозволяють своєчасно провести черговий

платіж для погашення кредиту, негайно повідомте про це своєму банку-кредитору (<http://ovu.com.ua>).

Отже, використання прохання в архітектоніці офіційно-ділового дискурсу є важливим інструментом зниження імперативного тиску та формування комунікативного балансу між учасниками спілкування. Використання мовленнєвих форм прохання дає змогу реалізувати директивну інтенцію без порушення норм етикету, з урахуванням соціального статусу, дистанції і субординації. Це дозволяє зберігати нейтральний, коректний і прийнятний тон спілкування, що відповідає сучасним стандартам професійної мовної культури.

Прохання як форма ввічливої директиви забезпечує ефективну взаємодію в умовах адміністративної чи управлінської комунікації, сприяє уникненню конфліктних ситуацій і підвищує рівень довіри між комунікантами. Отже, мовна тактика прохання виконує не лише функцію стилістичного пом'якшення, а й постає елементом етикетного впливу, що відповідає тенденціям демократизації сучасного ділового мовлення.

Список використаних джерел:

1. Вінтонів М., Бортун К. Семантико-прагматичні вияви припису в офіційно-діловому дискурсі. *Філологічний часопис: науковий журнал*. Умань, 2018. Вип. 1 (11). С. 3–13.
2. Бортун К.О. Невербальне вираження значення імперативності у сучасній українській літературній мові. International scientific and practical conference «Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU»: *Conference proceedings*, September 20–21, 2019. Baia Mare: Izdevnieciba «Baltija Publishing». С. 23–25.

3. Бортун К. О. Семантико-прагматичні та функційні особливості прохання в офіційно-діловому стилі. *Мова і право*. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. 27 жовтня 2021 року, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 14–16.

4. Бортун К. О. Прохання як різновид пом'якшення імперативності в офіційно-діловому мовленні. *Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.) / ТДАТУ: ред. кол. Ломейко О.П., Єременко О. А., Михайлов В. В [та ін.]. Частина 2. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С. 27–29.

5. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 7. 706 с.

6. Швецова В. Інтонація як засіб впливу та мовленнєвого контакту в судовому дискурсі. *Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі»*: 16-17 травня 2016 р. Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського, Секція теоретичної та прикладної лінгвістики Південного регіонального наукового центру НАН і МОН України. 2016. С. 33-37.

7. Bortun, K., Chekaliuk, V., Kravchenko, O., et al., 2024. Detection of Typical Aggressive Lexical Markers through Authorisation of Publicistic Texts. *Forum for Linguistic Studies*. 6(6): 172–183. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v6i 6.7051>

8. Myroslava Chesakova, Karina Bortun, Viktoriia Lohvynenko, Valerii Molotai and Nataliia Tymoshyk. *Enhancing Social Protection Policy for Internally Displaced Persons in the Context of War*: vol. 21.2023. available at: <https://refpress.org/ref-vol21-a105/>.